

Παρατηρητήριο για την Πολυφωνία στα Μέσα Ενημέρωσης: Σύνοψη των Αποτελεσμάτων για την Ελλάδα και Προτάσεις Πολιτικής

Ευαγγελία Ψυχογιούλου

Κύρια Ερευνήτρια, ΕΛΙΑΜΕΠ

Άννα Κανδύλα

Υποψήφια Διδάκτορας, Τμήμα Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών, Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο της Φλωρεντίας, Βοηθός Ερευνήτρια, ΕΛΙΑΜΕΠ

Copyright © 2019

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Λεωφ. Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα

Tel.: +30 210 7257 110 | Fax: +30 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Παρατηρητήριο για την Πολυφωνία στα Μέσα Ενημέρωσης: Σύνοψη των Αποτελεσμάτων για την Ελλάδα και Προτάσεις Πολιτικής¹

Συγγραφείς:

Ευαγγελία Ψυχογιούλου

Η Δρ. Ευαγγελία Ψυχογιούλου είναι δικηγόρος και κύρια ερευνήτρια στο Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ). Είναι επίσης Μέλος ΣΕΠ στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και ακολούθησε μεταπτυχιακές σπουδές στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο στο Πανεπιστήμιο Paris I, Panthéon-Sorbonne και στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο. Είναι κάτοχος διδακτορικού τίτλου από το Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο. Έχει εργαστεί στην Ακαδημία του Ευρωπαϊκού Δικαίου (Φλωρεντία, Ιταλία) και στη Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης και Πολιτισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Βρυξέλλες, Βέλγιο). Από το 2006 είναι ερευνήτρια στο ΕΛΙΑΜΕΠ, ενώ από το 2012 συνεργάζεται ως δικηγόρος με το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού. Οι κύριοι τομείς έρευνας στους οποίους ειδικεύεται είναι η πολιτιστική διακυβέρνηση, η πολιτιστική πολυμορφία, η διακυβέρνηση των μέσων ενημέρωσης και τα θεμελιώδη δικαιώματα. Έχει διεξάγει έρευνα για τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και έχει λάβει μέρος σε ερευνητικά προγράμματα που έχουν χρηματοδοτηθεί από την ΕΕ και διεθνείς οργανισμούς. Από τον Απρίλιο του 2010 έως τον Μάρτιο του 2013, ήταν συντονίστρια του ευρωπαϊκού προγράμματος MEDIADDEM για την ελευθερία και την ανεξαρτησία των μέσων ενημέρωσης. Το χρονικό διάστημα 2014-2016, ήταν υπότροφος Marie Curie του Τμήματος Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου του Πανεπιστημίου του Μάαστριχτ. Είναι μέλος του European Expert Network on Culture and the Audiovisual.

Άννα Κανδύλα

Η Άννα Κανδύλα είναι υποψήφια Διδάκτωρ στο Τμήμα Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου. Σπούδασε Επικοινωνία και ΜΜΕ στο Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και κατόπιν απέκτησε μεταπτυχιακό τίτλο στην Πολιτική Συμπεριφορά από το Πανεπιστήμιο του Έσσεξ. Τα κύρια ερευνητικά της ενδιαφέροντα αφορούν στην πολιτική συμμετοχή, τα μέσα ενημέρωσης, τη δημοκρατία και τη δημόσια σφαίρα.

¹ Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεων του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του ιδρύματος, του διοικητικού συμβουλίου του, της διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων.

Περιεχόμενα

Σύνοψη	4
1.Εισαγωγή	5
2. Τα αποτελέσματα της μελέτης: Επισκόπηση των κινδύνων για την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης....	7
2.1 Βασική προστασία: 45% - μέτριος κίνδυνος	9
2.2 Πολυφωνία της αγοράς: 58% - μέτριος κίνδυνος.....	11
2.3 Πολιτική ανεξαρτησία: 54% - μέτριος κίνδυνος.....	13
2.4 Κοινωνική ένταξη: 78% - υψηλός κίνδυνος.....	15
3.Συμπεράσματα & προτάσεις πολιτικής.....	17
Αναφορές.....	18
Παράρτημα 1. Η ομάδα εμπειρογνομόνων	19

Σύνοψη

Το Παρατηρητήριο για την Πολυφωνία αποτελεί ένα ερευνητικό εργαλείο που αποσκοπεί στον εντοπισμό και την αξιολόγηση πιθανών κινδύνων για την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Το Παρατηρητήριο υιοθετεί μια διευρυμένη έννοια της πολυφωνίας η οποία στηρίζεται σε τέσσερις θεματικούς άξονες: «βασική προστασία», «πολυφωνία της αγοράς», «πολιτική ανεξαρτησία» και «κοινωνική ένταξη». Το παρόν κείμενο συνοψίζει τα αποτελέσματα για την Ελλάδα στο πλαίσιο της πρώτης πανευρωπαϊκής εφαρμογής του Παρατηρητηρίου, η οποία έλαβε χώρα το 2017, και διατυπώνει προτάσεις πολιτικής προς τους αρμόδιους φορείς, κρατικούς και μη, για τη θωράκιση της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε με χρηματοδότηση της ΕΕ προς το Κέντρο για την Πολυφωνία και την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου της Φλωρεντίας.

1. Εισαγωγή

Το Παρατηρητήριο για την Πολυφωνία είναι ένα ερευνητικό εργαλείο που αποσκοπεί στη διάγνωση και την αξιολόγηση πιθανών κινδύνων για την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Εντοπίζοντας ρυθμιστικές ανάγκες και ελλείψεις πολιτικής, μέσω της αποτύπωσης της νομοθεσίας και των ευρύτερων μέτρων που εφαρμόζονται στον χώρο των ΜΜΕ, το Παρατηρητήριο για την Πολυφωνία μπορεί να λειτουργήσει ως «σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης» για τους κινδύνους που απειλούν την πολυφωνία.

Το παρόν κείμενο συνοψίζει τα αποτελέσματα για την Ελλάδα στο πλαίσιο της πρώτης πανευρωπαϊκής εφαρμογής του Παρατηρητηρίου, η οποία έλαβε χώρα το 2017. Στο πρόγραμμα έλαβαν μέρος όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, καθώς και η Σερβία, η Βόρεια Μακεδονία και η Τουρκία. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε με χρηματοδότηση της ΕΕ προς το Κέντρο για την Πολυφωνία και την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου της Φλωρεντίας.

Για τη συλλογή των δεδομένων και τη συγγραφή της παρούσας έκθεσης το Κέντρο για την Πολυφωνία και την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου της Φλωρεντίας συνεργάστηκε με εθνικούς εμπειρογνώμονες.² Η έρευνα βασίστηκε σε ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο προετοιμάστηκε από το Κέντρο για την Πολυφωνία και την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης. Η συλλογή δεδομένων ξεκίνησε τον Ιούνιο και ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2017.³

Η συγκέντρωση των δεδομένων για την ελληνική μελέτη, η βαθμολόγηση των μεταβλητών με βάση τις οδηγίες του ερωτηματολογίου και οι συνεντεύξεις με εμπειρογνώμονες έγιναν από τη Δρ. Ευαγγελία Ψυχογιού και την Άννα Κανδύλα. Οι βαθμολογίες που αξιολογούν τους κινδύνους για την πολυφωνία έχουν υπολογιστεί από το Κέντρο για την Πολυφωνία και την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης βάσει σχετικού αλγορίθμου. Προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπιστία των δεδομένων, οι απαντήσεις των ερευνητριών σε επιμέρους τμήματα του ερωτηματολογίου αξιολογήθηκαν από μια ομάδα εμπειρογνομώνων (βλ. Παράρτημα 1).

Οι κίνδυνοι για την πολυφωνία που εξετάστηκαν εμπίπτουν σε τέσσερις θεματικούς άξονες: βασική προστασία, πολυφωνία της αγοράς, πολιτική ανεξαρτησία και κοινωνική ένταξη. Τα αποτελέσματα προκύπτουν από την αξιολόγηση των επιμέρους δεικτών για κάθε θεματικό άξονα (βλ. Πίνακα 1) .

Πίνακας 1: Δείκτες

Βασική Προστασία	Πολυφωνία της αγοράς	Πολιτική ανεξαρτησία	Κοινωνική ένταξη
Προστασία της ελευθερίας της έκφρασης	Διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των μέσων ενημέρωσης	Πολιτικός έλεγχος των μέσων ενημέρωσης	Πρόσβαση των μειονοτικών ομάδων στα μέσα ενημέρωσης
Προστασία του δικαιώματος στην πληροφόρηση	Οριζόντια συγκέντρωση ιδιοκτησίας	Συντακτική ανεξαρτησία	Πρόσβαση των τοπικών κοινωνιών στα μέσα ενημέρωσης και κοινωνικά-συμμετοχικά μέσα
Προστασία του δημοσιογραφικού επαγγέλματος	Διαγώνια συγκέντρωση ιδιοκτησίας και εφαρμογή της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού	Μέσα ενημέρωσης και δημοκρατικές διαδικασίες	Προσβασιμότητα του περιεχομένου των μέσων ενημέρωσης στα άτομα με αναπηρία
Ανεξαρτησία και αποτελεσματικότητα της ρυθμιστικής αρχής για τα μέσα ενημέρωσης	Επιρροή της ιδιοκτησίας και των εμπορικών συμφερόντων	Διαχείριση φάσματος και μέτρα ενίσχυσης	Συμμετοχή και πρόσβαση των γυναικών στα μέσα ενημέρωσης
Καθολική κάλυψη και πρόσβαση στο διαδίκτυο	Βιωσιμότητα των μέσων ενημέρωσης	Ανεξαρτησία των δημόσιων ραδιοτηλεοπτικών μέσων	Αγωγή και εκπαίδευση στα μέσα ενημέρωσης

² Εκτός από την Μάλτα και την Ιταλία όπου η έρευνα πραγματοποιήθηκε απευθείας από το Κέντρο για την Πολυφωνία και την Ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου της Φλωρεντίας.

³ Στην Ελλάδα, η συλλογή των δεδομένων ολοκληρώθηκε στις 31 Ιουλίου 2017. Οι συγγραφείς θα ήθελαν να ευχαριστήσουν την ομάδα εμπειρογνομώνων (βλ. Παράρτημα 1) για τις παρατηρήσεις της, καθώς και τους επιστήμονες και τους φορείς που παρείχαν στοιχεία για τη συμβολή τους στην έρευνα.

Η συνολική βαθμολογία ανά θεματικό άξονα και η βαθμολογία των επιμέρους δεικτών κυμαίνεται από 0 έως 100. Η βαθμολογία από 0 μέχρι 33% αξιολογείται ως βαθμολογία «χαμηλού κινδύνου», η βαθμολογία από 34 μέχρι 66% ως «μεσαίου κινδύνου» και η βαθμολογία από 67 μέχρι 100% ως «υψηλού κινδύνου».

Αναλυτικές πληροφορίες για τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για τη συλλογή δεδομένων και τη βαθμολόγηση μπορείτε να βρείτε στην έκθεση [«Monitoring Media Pluralism in Europe: Application of the Media Pluralism Monitor 2017 in the European Union, FYROM, Serbia & Turkey. 2018 Policy Report»](#).

2. Τα αποτελέσματα της μελέτης: Επισκόπηση των κινδύνων για την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης, ο χαμηλότερος βαθμός κινδύνου για την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης στην Ελλάδα εντοπίζεται στον θεματικό άξονα της «**βασικής προστασίας**». Υψηλότερος είναι ο βαθμός κινδύνου στους θεματικούς άξονες της «**πολυφωνίας της αγοράς**» και της «**πολιτικής ανεξαρτησίας**». Το επίπεδο του κινδύνου στους δυο αυτούς θεματικούς άξονες κρίνεται συνολικά μέτριο. Υψηλός, ωστόσο, προκύπτει ο κίνδυνος στον θεματικό άξονα της «**κοινωνικής ένταξης**».

Ορισμένοι επιμέρους δείκτες εντός των θεματικών αξόνων της «**πολυφωνίας της αγοράς**» και της «**πολιτικής ανεξαρτησίας**» εμφανίζουν υψηλό βαθμό κινδύνου. Πιο συγκεκριμένα, εντός του θεματικού άξονα της «**πολυφωνίας της αγοράς**», το επίπεδο του κινδύνου κρίνεται υψηλό τόσο ως προς τη «**διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των μέσων ενημέρωσης**» όσο και ως προς τη «**βιωσιμότητα των μέσων ενημέρωσης**». Το υψηλό επίπεδο κινδύνου που προκύπτει στον δείκτη που αξιολογεί τη «**διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των μέσων ενημέρωσης**» οφείλεται κυρίως στην έλλειψη νομοθετικών μέτρων για τη δημοσίευση από τα ίδια τα μέσα ενημέρωσης των ιδιοκτησιακών τους στοιχείων, ώστε αυτά να είναι άμεσα προσβάσιμα στους πολίτες (και όχι μέσω της ανεξάρτητης εθνικής αρχής για τα μέσα ενημέρωσης). Ο υψηλός κίνδυνος που εντοπίζεται αναφορικά με τη «**βιωσιμότητα των μέσων ενημέρωσης**» αντικατοπτρίζει τόσο την έλλειψη πρωτοβουλιών από τα μέσα ενημέρωσης να πειραματιστούν με νέα επιχειρηματικά μοντέλα, ώστε να αντιμετωπίσουν τις οικονομικές και τεχνολογικές προκλήσεις της εποχής, όσο και την έλλειψη μέτρων στήριξης των μέσων ενημέρωσης από την πλευρά της πολιτείας. Εντός του θεματικού άξονα της «**πολιτικής ανεξαρτησίας**» ο κίνδυνος εμφανίζεται υψηλός στους δείκτες που αξιολογούν τη «**συντακτική ανεξαρτησία**» και την «**ανεξαρτησία των δημόσιων ραδιοτηλεοπτικών μέσων**». Ο υψηλός κίνδυνος που προκύπτει ως προς τη συντακτική ανεξαρτησία οφείλεται κυρίως στην έλλειψη μηχανισμών αυτορρύθμισης από τα ίδια τα μέσα ενημέρωσης, ενώ, ως προς την ανεξαρτησία του δημόσιου ραδιοτηλεοπτικού φορέα, ο κίνδυνος εντοπίζεται κυρίως στην έλλειψη μηχανισμών θωράκισης της λειτουργίας της ΕΡΤ από κυβερνητικές παρεμβάσεις.

Τα αποτελέσματα καθιστούν περαιτέρω σαφές ότι πληθώρα θεμάτων χρήζουν προσοχής εντός του θεματικού άξονα της «**κοινωνικής ένταξης**». Τέσσερις εκ των πέντε συνολικά επιμέρους δεικτών εντός του θεματικού άξονα της κοινωνικής ένταξης εμφανίζουν υψηλό επίπεδο κινδύνου: η «**πρόσβαση των μειονοτικών ομάδων στα μέσα ενημέρωσης**», η «**πρόσβαση των τοπικών κοινωνιών στα μέσα ενημέρωσης και τα κοινωνικά-συμμετοχικά μέσα**», η «**προσβασιμότητα του περιεχομένου των μέσων ενημέρωσης στα άτομα με αναπηρία**» και η «**συμμετοχή και πρόσβαση των γυναικών στα μέσα ενημέρωσης**». Ο δείκτης που αξιολογεί την «**πρόσβαση των μειονοτικών ομάδων στα μέσα ενημέρωσης**» εμφανίζει εξαιρετικά υψηλό επίπεδο κινδύνου λόγω της απουσίας σχετικών υποστηρικτικών μέτρων. Ο υψηλός κίνδυνος που προκύπτει ως προς την «**πρόσβαση των τοπικών κοινωνιών στα μέσα ενημέρωσης και τα κοινωνικά-συμμετοχικά μέσα**» οφείλεται στη διάσταση των κοινοτικών-συμμετοχικών μέσων,⁴ για τα οποία δεν υπάρχει καμία νομοθετική κατοχύρωση και προστασία. Αποσπασματικά είναι τέλος τόσο τα μέτρα ενίσχυσης της προσβασιμότητας του περιεχομένου των μέσων ενημέρωσης στα άτομα με αναπηρία όσο και οι δράσεις που στοχεύουν στην προώθηση της ισότιμης συμμετοχής των γυναικών στα μέσα ενημέρωσης.

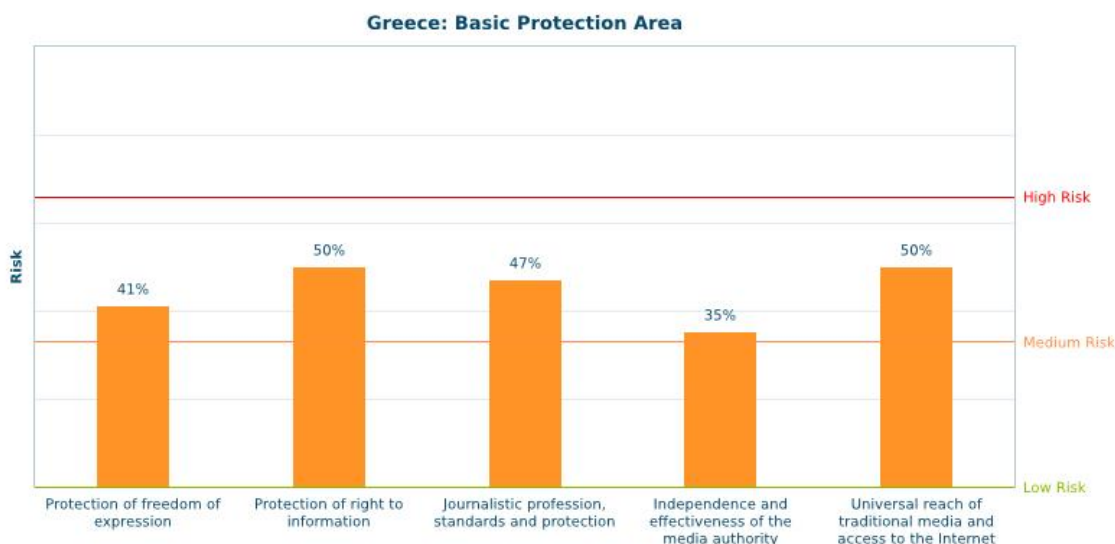
Στις ενότητες που ακολουθούν παρουσιάζονται τα κύρια ευρήματα με έμφαση στα ζητήματα που προκαλούν προβληματισμό.

⁴ Ως κοινοτικά-συμμετοχικά μέσα νοούνται οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί που επιδίδονται κατά κύριο λόγο σε δραστηριότητες δημοσίου συμφέροντος και βασίζονται στη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών.

2.1 Βασική προστασία: 45% - μέτριος κίνδυνος

Οι επιμέρους δείκτες του θεματικού άξονα της βασικής προστασίας αντιπροσωπεύουν τον ακρογωνιαίο λίθο του ρυθμιστικού πλαισίου για τα μέσα ενημέρωσης σε μια δημοκρατική κοινωνία. Αξιολογούν τις θεσμικές εγγυήσεις για την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης και της πληροφόρησης, τις συνθήκες άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, την ανεξαρτησία και την αποτελεσματικότητα της ρυθμιστικής αρχής για τα μέσα ενημέρωσης και την πρόσβαση τόσο στα παραδοσιακά μέσα όσο και στο διαδίκτυο.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης, ο κίνδυνος στον θεματικό άξονα της «**βασικής προστασίας**» είναι μέτριος (45%).

Ο κίνδυνος για την «**προστασία της ελευθερίας της έκφρασης**» βρίσκεται σε μέτριο επίπεδο (41%). Ο δείκτης αυτός αξιολογεί θετικά την ύπαρξη συνταγματικών και θεσμικών εγγυήσεων για την ελευθερία της έκφρασης και την προστασία της ελευθερίας του τύπου, καθώς και την κύρωση διεθνών και ευρωπαϊκών συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα από το Ελληνικό Κοινοβούλιο. Στα θετικά επίσης καταγράφεται το ότι οι όροι και οι προϋποθέσεις για τυχόν περιορισμούς της ελευθερίας της έκφρασης ορίζονται με νόμο. Αρνητικά αξιολογείται το ότι στην Ελλάδα ισχύει ακόμη η ποινικοποίηση της δυσφήμισης. Επιπλέον, είναι σημαντικός ο αριθμός των υποθέσεων όπου το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) έχει καταδικάσει την Ελλάδα για παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ.

Ο κίνδυνος για το «**δικαίωμα στην πληροφόρηση**» είναι επίσης μέτριος (50%). Το δικαίωμα στην πληροφόρηση αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα και τη νομοθεσία, όπως επίσης και το δικαίωμα πρόσβασης στα δημόσια έγγραφα. Οι πολίτες έχουν μάλιστα δικαίωμα προσφυγής σε περίπτωση άρνησης πρόσβασης. Ωστόσο, όπως αναφέρεται σε έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη (2017: 104), οι δημόσιες αρχές πολλές φορές κωλυσιεργούν. Επίσης, αν και η προστασία μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος προβλέπεται νομοθετικά, ο σχετικός νόμος δεν περιέχει διατάξεις που να διασφαλίζουν αποτελεσματική προστασία.

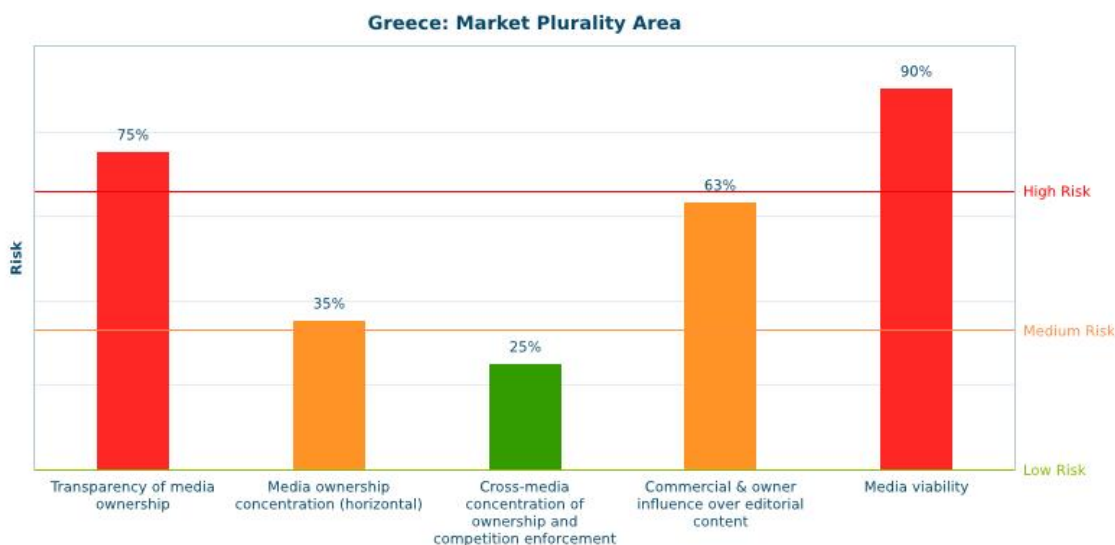
Ως προς την «**προστασία του δημοσιογραφικού επαγγέλματος**» το επίπεδο του κινδύνου κρίνεται μέτριο (47%). Στα θετικά ως αναφερθεί ότι η πρόσβαση στο δημοσιογραφικό επάγγελμα είναι ανοιχτή. Επίσης, παρά το γεγονός ότι το απόρρητο των δημοσιογραφικών πηγών δεν αναγνωρίζεται ρητά στη νομοθεσία, σύμφωνα με τη νομολογία, αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ελευθερίας της έκφρασης. Στα αρνητικά προσμετράται το ότι δεν διασφαλίζεται αποτελεσματικά ο σεβασμός των αξιών του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Αφενός, οι επαγγελματικές ενώσεις των δημοσιογράφων της χώρας, οι οποίες έχουν την αρμοδιότητα ελέγχου της τήρησης των δεοντολογικών κανόνων στα πλαίσια της αυτορρύθμισης, αδυνατούν να ανταποκριθούν στην αποστολή τους. Αφετέρου, οι κανόνες δεοντολογίας που έχουν θεσπιστεί μέσω κλαδικών διαδικασιών αυτορρύθμισης δεσμεύουν μονάχα τους δημοσιογράφους-μέλη των ενώσεων και όχι τα ίδια τα μέσα ενημέρωσης, κάτι που συντελεί στην ελλιπή εφαρμογή τους. Επιπλέον, οι συνθήκες άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος είναι κάθε άλλο από ικανοποιητικές ενώ έχουν καταγραφεί αρκετά περιστατικά βίας κατά των δημοσιογράφων (βλ. ενδεικτικά Council of Europe, Platform to promote the protection of journalism and safety of journalists; Mapping Media Freedom, 2017).

Ο κίνδυνος για την «ανεξαρτησία και την αποτελεσματικότητα της ρυθμιστικής αρχής για τα μέσα ενημέρωσης» εμφανίζεται μέτριος (35%). Το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) ορίζει σαφώς τις αρμοδιότητες της αρχής, οι οποίες περιλαμβάνουν και τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων. Το ΕΣΡ λειτουργεί με διαφάνεια και οι αποφάσεις του υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο. Ωστόσο, το ΕΣΡ δεν είναι οικονομικά αυτοτελές καθώς χρηματοδοτείται αποκλειστικά από τον κρατικό προϋπολογισμό. Ως εκ τούτου η δυνατότητα πολιτικών παρεμβάσεων στη χρηματοδότηση της αρχής δε δύναται να αποκλειστεί. Επίσης, αν και η ελληνική νομοθεσία ορίζει ότι υπάρχει ασυμβίβαστο για τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου της αρχής, η διαδικασία επιλογής των μελών δεν είναι επαρκώς διαφανής και συνεπώς, παραμένει η δυνατότητα επιλογής προσώπων βάσει πολιτικών κριτηρίων.

Ως προς την «καθολική κάλυψη και πρόσβαση στο διαδίκτυο» ο κίνδυνος εμφανίζεται μέτριος (50%). Το νομοθετικό πλαίσιο ορίζει ότι το σήμα της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης οφείλει να καλύπτει το σύνολο της χώρας ενώ κατοχυρώνεται η «δικτυακή ουδετερότητα». Επιπλέον, υπάρχει δυνατότητα ευρυζωνικής σύνδεσης σχεδόν σε όλη την επικράτεια. Η ευρυζωνική διείσδυση είναι, ωστόσο, σχετικά χαμηλή. Χαμηλή σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες είναι και η μέση ταχύτητα σύνδεσης στο διαδίκτυο. Τέλος, στα αρνητικά καταγράφεται και ο υψηλός βαθμός συγκέντρωσης που παρατηρείται στην αγορά των παρόχων υπηρεσιών διαδικτύου.

2.2 Πολυφωνία της αγοράς: 58% - μέτριος κίνδυνος

Οι δείκτες του θεματικού άξονα που αναφέρεται στην πολυφωνία της αγοράς εξετάζουν την ύπαρξη διατάξεων περί διαφάνειας του ιδιοκτησιακού καθεστώτος και την εφαρμογή τους. Εξετάζουν επίσης την ύπαρξη περιορισμών στην οριζόντια και διαγώνια συγκέντρωση ιδιοκτησίας, την εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού στην αγορά των μέσων ενημέρωσης και την εφαρμογή των κανόνων που διέπουν τις κρατικές ενισχύσεις. Μελετούν, τέλος, την επιρροή της ιδιοκτησίας και επιχειρηματικών συμφερόντων στην εκδοτική γραμμή των μέσων ενημέρωσης.

Συνολικά, το επίπεδο του κινδύνου για την «**πολυφωνία της αγοράς**» είναι μέτριο (58%).

Σχετικά με τη «**διαφάνεια του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των μέσων ενημέρωσης**», το επίπεδο του κινδύνου κρίνεται υψηλό (75%). Οι εταιρίες ραδιοτηλεοπτικών μέσων δεν υποχρεούνται να δημοσιεύουν τα ιδιοκτησιακά τους στοιχεία, ώστε αυτά να είναι άμεσα προσβάσιμα στο κοινό. Οφείλουν ωστόσο να τα αναφέρουν στο ΕΣΡ και προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής κυρώσεων σε περίπτωση μη υποβολής. Βέβαια, η απουσία συμφωνιών για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας του ΕΣΡ με αλλοδαπές αρχές για την παροχή πληροφοριών και οι ελλείψεις ανθρώπινου δυναμικού δυσχεραίνουν τη διενέργεια ελέγχων διασταύρωσης. Στα έντυπα μέσα, οι υποχρεώσεις δημοσιοποίησης στοιχείων ιδιοκτησιακού καθεστώτος περιορίζονται στην αναγραφή, σε κάθε φύλο εφημερίδας ή περιοδικού, του εκδότη (φυσικό πρόσωπο), του διευθυντή (φυσικό πρόσωπο) και του ιδιοκτήτη (φυσικό ή νομικό πρόσωπο) χωρίς υποχρέωση αναφοράς του τελικού ιδιοκτήτη (φυσικό πρόσωπο).

Ως προς την «**οριζόντια συγκέντρωση ιδιοκτησίας**», το επίπεδο κινδύνου κρίνεται μέτριο (35%). Η νομοθεσία θέτει συγκεκριμένους ιδιοκτησιακούς περιορισμούς με στόχο την αποτροπή της οριζόντιας συγκέντρωσης ιδιοκτησίας στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα. Ο έλεγχος της συμμόρφωσης με τους περιορισμούς αυτούς διενεργείται από το ΕΣΡ στο πλαίσιο της αδειοδότησης ή σε περίπτωση μεταβιβάσεων, εταιρικών μετασχηματισμών και αυξήσεων του εταιρικού των φορέων. Το ΕΣΡ διαθέτει μεν την αρμοδιότητα να επιβάλλει τα αναγκαία μέτρα σε περίπτωση παραβιάσεων, αλλά στην πράξη αδυνατεί συχνά να ανταποκριθεί στο ρόλο του λόγω της πολυπλοκότητας του νομικού πλαισίου. Η νομοθεσία προβλέπει επίσης περιορισμούς στη «συγκέντρωση ελέγχου» στον χώρο των ενημερωτικών μέσων (τηλεοπτικά, ραδιοφωνικά και έντυπα), πλέον των γενικών διατάξεων περί ανταγωνισμού. Ο έλεγχος τήρησης των εν λόγω διατάξεων έχει ανατεθεί στην Επιτροπή Ανταγωνισμού (ΕΑ). Σημαντικός παράγοντας αύξησης του κινδύνου είναι το ότι δε γίνεται επίσημη καταγραφή των μεριδίων αγοράς και απήχησης (τηλεθέασης/ακροαματικότητας/αναγνωσιμότητας) των μέσων.

Ο κίνδυνος αναφορικά με τη «**διαγώνια συγκέντρωση ιδιοκτησίας και την εφαρμογή της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού**» είναι χαμηλός (25%). Ο χαμηλός βαθμός κινδύνου οφείλεται κυρίως σε δυο παράγοντες. Πρώτον, η νομοθεσία προβλέπει συγκεκριμένους περιορισμούς με στόχο την αποτροπή της υπέρμετρης διαγώνιας συγκέντρωσης ιδιοκτησίας. Οι εν λόγω διατάξεις αφορούν στη «συγκέντρωση ελέγχου» και ορίζουν

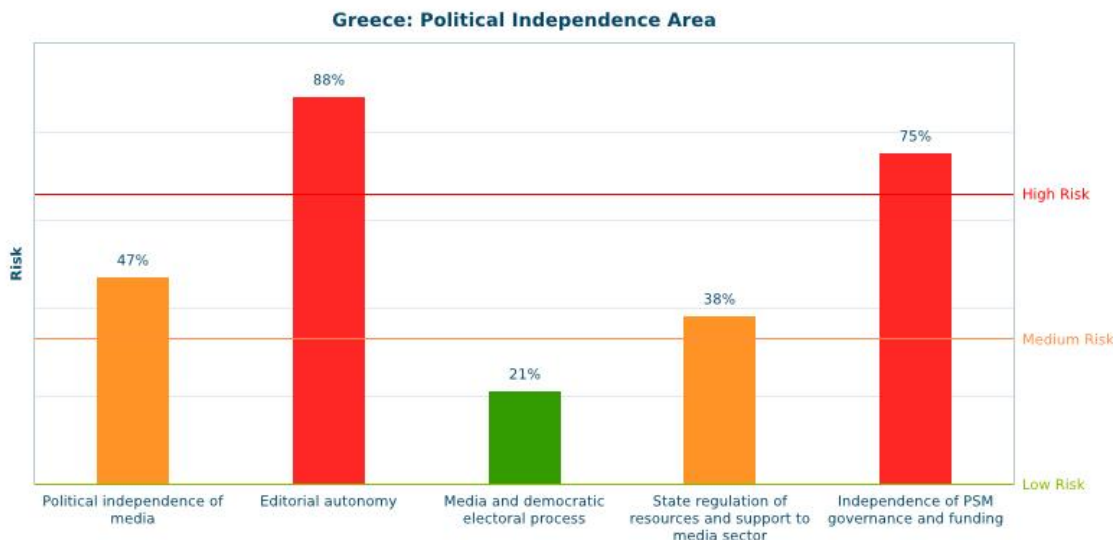
την έννοια της δεσπόζουσας θέσης. Δεύτερον, η εφαρμογή και ο έλεγχος της τήρησης των διατάξεων αυτών έχουν ανατεθεί στην ΕΑ. Ας σημειωθεί βέβαια ότι το εργαλείο δεν μπορεί να αξιολογήσει το βαθμό διαγώνιας συγκέντρωσης ιδιοκτησίας, καθώς τα διαθέσιμα στοιχεία αναφορικά με τα μερίδια αγοράς των μέσων ενημέρωσης που δραστηριοποιούνται στις διάφορες αγορές είναι περιορισμένα.

Ως προς την «επιρροή της ιδιοκτησίας και των εμπορικών συμφερόντων», ο κίνδυνος εμφανίζεται μέτριος (63%). Ο δείκτης αυτός αξιολογεί θετικά την υποχρέωση των δημοσιογράφων, βάσει του Κώδικα Επαγγελματικής Ηθικής και Κοινωνικής Ευθύνης, να αντιστέκονται σε κάθε απόπειρα επηρεασμού τους από εμπορικά συμφέροντα. Οι δημοσιογράφοι οφείλουν να μη δέχονται τη διαφημιστική χρήση του ονόματος, της φωνής και της εικόνας τους, παρά μόνο για κοινωφελείς σκοπούς. Θετικά αξιολογείται και το ότι απαγορεύονται οι κεκαλυμμένες διαφημίσεις (*advertorials*). Αρνητικό στοιχείο αποτελεί, ωστόσο, η έλλειψη μηχανισμών προστασίας των συντακτών σε περίπτωση αλλαγής στην εκδοτική γραμμή ή στο ιδιοκτησιακό καθεστώς του μέσου ενημέρωσης, στο οποίο εργάζονται. Δεν υπάρχουν επίσης εγγυήσεις ότι οι προσλήψεις και τυχόν αντικαταστάσεις των αρχισυντακτών δεν καθοδηγούνται από εμπορικά συμφέροντα. Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ότι το ΕΣΡ έχει εντοπίσει αρκετά περιστατικά χορηγίας ειδησεογραφικών τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών εκπομπών, όπως και κεκαλυμμένης διαφήμισης εντός των δελτίων ειδήσεων.

Ανησυχητικά υψηλό είναι το επίπεδο του κινδύνου για τη «βιωσιμότητα των μέσων ενημέρωσης» (90%). Αν και η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει τα οικονομικά των μέσων ενημέρωσης, αυτά στην πλειοψηφία τους δεν έχουν αναζητήσει εναλλακτικές μορφές χρηματοδότησης. Είναι επίσης ελάχιστες οι πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην προώθηση ενός μοντέλου ανεξάρτητης δημοσιογραφίας, όπως επίσης και οι πρωτοβουλίες που επιδιώκουν τη χρηματοδότηση ειδησεογραφικού περιεχομένου από άλλες πηγές όπως, για παράδειγμα, μέσω δωρεάς των αναγνωστών (*crowdfunding*). Δεν υπάρχουν μέτρα στήριξης των μέσων ενημέρωσης για την αντιμετώπιση τυχόν δυσκολιών λόγω κρίσης, ούτε και μηχανισμοί ενίσχυσης για όσους θέλουν να ιδρύσουν ένα νέο μέσο ενημέρωσης. Στην αύξηση του κινδύνου συμβάλλει και η έλλειψη στοιχείων αναφορικά με τα έσοδα των μέσων ενημέρωσης και των δαπανών για διαφήμιση μέσω διαδικτύου.

2.3 Πολιτική ανεξαρτησία: 54% - μέτριος κίνδυνος

Οι δείκτες του θεματικού άξονα της ανεξαρτησίας από πολιτικές επιρροές αξιολογούν την ύπαρξη και την αποτελεσματικότητα του νομοθετικού πλαισίου για θέματα αντικειμενικότητας και ανεξαρτησίας των μέσων από την πολιτική εξουσία, για τα ειδησεογραφικά πρακτορεία και τα δίκτυα διανομής. Εξετάζουν επίσης την ύπαρξη αυτορρυθμιστικών πρακτικών και την αποτελεσματικότητά τους ως προς τη διασφάλιση της συντακτικής ανεξαρτησίας των μέσων ενημέρωσης. Τέλος, αξιολογούν την επιρροή της πολιτικής εξουσίας σε θέματα αγοράς των μέσων και στην ανεξαρτησία της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης.

Ο κίνδυνος στον θεματικό άξονα της «ανεξαρτησίας από πολιτικές επιρροές» εμφανίζεται μέτριος (54%).

Το επίπεδο του κινδύνου για τον «πολιτικό έλεγχο των μέσων ενημέρωσης» είναι μέτριο (47%). Ο δείκτης αυτός αξιολογεί θετικά την ύπαρξη συνταγματικών διατάξεων, σύμφωνα με τις οποίες τα καθήκοντα του μέλους της Βουλής είναι ασυμβίβαστα με την ιδιότητα του ιδιοκτήτη ή εταίρου ή μετόχου ή διοικητή ή μέλους του διοικητικού συμβουλίου ή γενικού διευθυντή επιχείρησης, η οποία κατέχει ή διαχειρίζεται ραδιοφωνικό ή τηλεοπτικό σταθμό ή εκδίδει εφημερίδα πανελληνίας κυκλοφορίας. Θετικά αξιολογείται επίσης και το ότι τα μέσα ενημέρωσης που ανήκουν σε πολιτικά κόμματα και βουλευτές (δεν προβλέπεται ασυμβίβαστο για τη συμμετοχή τους σε εταιρίες που εκδίδουν περιφερειακές και τοπικές εφημερίδες) δεν απολαμβάνουν κυρίαρχη θέση στην αγορά. Ο βαθμός κινδύνου θα ήταν ίσως υψηλότερος αν ο δείκτης αξιολογούσε τον έμμεσο έλεγχο (διαμέσου μεσαζόντων) επιχειρήσεων μέσων ενημέρωσης από πολιτικά κόμματα και βουλευτές, καθώς δεν υπάρχουν καθόλου στοιχεία. Τέλος, ο κίνδυνος αυξάνει λόγω του ότι δεν διασφαλίζεται νομοθετικά η ανεξαρτησία του μοναδικού ειδησεογραφικού πρακτορείου της χώρας, του Αθηνάϊκου-Μακεδονικού Πρακτορείου Ειδήσεων, ΑΜΕ-ΜΠΑ, από το κράτος και την κυβερνητική εξουσία. Τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του ΑΜΕ-ΜΠΑ επιλέγονται από τον Υπουργό που είναι αρμόδιος για τα μέσα ενημέρωσης.

Υψηλός είναι ο κίνδυνος για τη «συντακτική ανεξαρτησία» (88%). Η υψηλή βαθμολογία αποδίδεται κυρίως στους εξής παράγοντες: Πρώτον, δεν υφίστανται προστατευτικοί μηχανισμοί με στόχο την προστασία από πολιτικές επιρροές και συμφέροντα κατά την πρόσληψη ή την αντικατάσταση αρχισυντακτών στα μέσα ενημέρωσης. Δεύτερον, τα ίδια τα μέσα ενημέρωσης δεν έχουν θεσπίσει πρακτικές αυτορρυθμίσεως, είτε ατομικές, με στόχο την ανεξαρτησία της αρχισυνταξίας, όπως συμβαίνει σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η ύπαρξη άμεσων ή έμμεσων πολιτικών παρεμβάσεων δεν μπορεί ωστόσο να αξιολογηθεί λόγω έλλειψης στοιχείων.

Ο χαμηλότερος κίνδυνος εντός του θεματικού άξονα της πολιτικής ανεξαρτησίας εντοπίζεται στον δείκτη που αξιολογεί τα «μέσα ενημέρωσης και τις δημοκρατικές διαδικασίες» (21%). Ο εν λόγω δείκτης εστιάζει αποκλειστικά στους κανόνες που διέπουν τη ραδιοτηλεοπτική προεκλογική προβολή των κομμάτων. Σχετικά αξίζει να αναφερθούμε στα εξής: Πρώτον, οι επί πληρωμή πολιτικές διαφημίσεις σε προεκλογικές περιόδους (εκλογές και δημοψηφίσματα) απαγορεύονται. Δεύτερον, τόσο η ΕΡΤ, όσο και οι ιδιωτικοί ραδιοτηλεοπτικοί

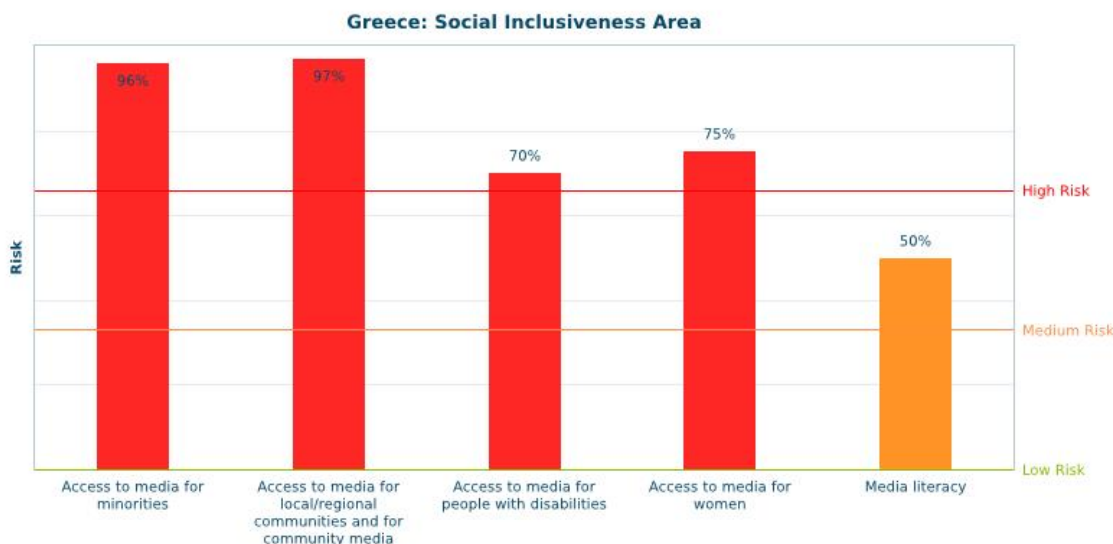
σταθμοί οφείλουν να μεταδίδουν δωρεάν τις διαφημίσεις των πολιτικών κομμάτων με σεβασμό στην κατανομή του χρόνου που ορίζεται κάθε φορά με Κοινή Υπουργική Απόφαση με βάση την αρχή της αναλογικής ισότητας.

Ο κίνδυνος στη «**διαχείριση φάσματος και τα μέτρα ενίσχυσης**» είναι μέτριος (38%). Ας σημειωθεί ότι η ραδιοτηλεοπτική αγορά βρίσκεται ακόμη σε μια φάση μετάβασης. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, τα ιδιωτικά τηλεοπτικά μέσα ενημέρωσης λειτούργησαν χωρίς άδειες και με διαδοχικές παρατάσεις νομιμότητας. Η κατάσταση αυτή ισχύει εν μέρει μέχρι σήμερα, στην εποχή της επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης. Για τη βαθμολόγηση του δείκτη αυτού προσμετράται θετικά το γεγονός ότι τα κριτήρια για τη χορήγηση αδειών στους παρόχους οπτικοακουστικού περιεχομένου που ορίζονται με νόμο είναι διαφανή και αντικειμενικά, καθώς και το ότι η διαδικασία αδειοδότησης διενεργείται από την ανεξάρτητη αρχή για τα μέσα ενημέρωσης, το ΕΣΡ. Ως προς τις κρατικές ενισχύσεις, αν και δεν προβλέπονται άμεσες ενισχύσεις προς τα μέσα ενημέρωσης, μια σειρά έμμεσων ενισχύσεων με τη μορφή επιχορηγήσεων παρέχεται προς τον τύπο. Τα κριτήρια που διέπουν την κατανομή των ενισχύσεων αυτών προσδιορίζονται στη νομοθεσία. Ωστόσο, η διαδικασία κατανομής δεν είναι πλήρως διαφανής.

Το επίπεδο του κινδύνου για την «**ανεξαρτησία των δημόσιων ραδιοτηλεοπτικών μέσων**» κρίνεται υψηλό (75%). Αυτό προκύπτει από το ότι η νομοθεσία δεν εγγυάται διαφάνεια και αντικειμενικότητα στη διαδικασία επιλογής των μελών του διοικητικού συμβουλίου της ΕΡΤ. Προβλέπεται μεν η δημοσίευση ανοιχτής πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τις θέσεις των μελών, καθώς και η συμμετοχή της Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας στη διαδικασία επιλογής με στόχο την εξασφάλιση της διαφάνειας και του δημοκρατικού ελέγχου. Όμως, τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου της ΕΡΤ επιλέγονται και διορίζονται με απόφαση του Υπουργού που είναι αρμόδιος για τα μέσα ενημέρωσης. Δεν αποκλείεται, συνεπώς, το ενδεχόμενο της επιλογής προσώπων με βάση πολιτικά κριτήρια. Στα θετικά σημεία καταγράφεται η οικονομική αυτοτέλεια της ΕΡΤ (μέσω του ανταποδοτικού τέλους) και η εγγύηση με νόμο της επάρκειας της χρηματοδότησής της με στόχο την εκπλήρωση της δημόσιας αποστολής της.

2.4 Κοινωνική ένταξη: 78% - υψηλός κίνδυνος

Οι δείκτες του θεματικού άξονα για την κοινωνική ένταξη εξετάζουν την πρόσβαση διαφόρων κοινωνικών ομάδων στα μέσα ενημέρωσης. Αξιολογούν το νομοθετικό πλαίσιο για τα κοινοτικά-συμμετοχικά μέσα, τις πολιτικές για ζητήματα πρόσβασης των μειονοτικών ομάδων, των τοπικών κοινωνιών και των γυναικών στα μέσα ενημέρωσης, καθώς και την προσβασιμότητα του περιεχομένου των μέσων στα άτομα με αναπηρία. Εξετάζουν επίσης ζητήματα αγωγής και εκπαίδευσης στα μέσα ενημέρωσης και τις ψηφιακές δεξιότητες του πληθυσμού.

Ο κίνδυνος στον θεματικό άξονα της «κοινωνικής ένταξης» εμφανίζεται υψηλός (78%).

Ο κίνδυνος για την «πρόσβαση των μειονοτικών ομάδων στα μέσα ενημέρωσης» είναι εξαιρετικά υψηλός (96%). Αξιολογείται αρνητικά η έλλειψη υποχρέωσης προβολής περιεχομένου σε μειονοτικές γλώσσες από τη δημόσια ραδιοτηλεόραση και την ιδιωτική τηλεόραση. Εμπόδιο ως προς την προβολή προγραμμάτων σε μειονοτικές γλώσσες αποτελεί η υποχρέωση μετάδοσης των δελτίων ειδήσεων κατά κύριο λόγο στην ελληνική γλώσσα και ελληνόφωνου προγράμματος σε ποσοστό τουλάχιστον 25%.

Εξίσου υψηλός κίνδυνος εντοπίζεται στον δείκτη για την «πρόσβαση των τοπικών κοινωνιών στα μέσα και στα κοινοτικά-συμμετοχικά μέσα ενημέρωσης» (96%). Πρώτον, η νομοθεσία δεν επιβάλλει στους παρόχους δικτύου επίγειας ψηφιακής τηλεόρασης την υποχρέωση να αναμεταδίδουν τοπικούς ή περιφερειακούς παρόχους περιεχομένου. Δεύτερον, δεν προβλέπονται μέτρα ενίσχυσης για τα περιφερειακά και τοπικά μέσα ενημέρωσης. Στο παρελθόν υπήρξε επιχορήγηση για τη διακίνηση εντύπων που αφορούσε κυρίως στα περιφερειακά και τοπικά έντυπα, η οποία όμως καταργήθηκε πρόσφατα. Τρίτον, δεν υπάρχει νομοθετική πρόβλεψη για την ίδρυση και λειτουργία κοινοτικών-συμμετοχικών μέσων ενημέρωσης. Τα μέσα αυτά δεν αναγνωρίζονται από τη νομοθεσία ως μια ξεχωριστή κατηγορία μέσων, παράλληλα με τα ιδιωτικά και τα δημόσια μέσα ενημέρωσης, και συνεπώς, δεν προβλέπεται κάποιου είδους ενίσχυση για αυτά. Τέλος, η ΕΡΤ δεν υποχρεούται να διαθέτει τοπικούς ανταποκριτές ή να λειτουργεί περιφερειακούς σταθμούς. Στην πράξη βέβαια, η ΕΡΤ διαθέτει 19 περιφερειακούς ραδιοφωνικούς σταθμούς (το γεγονός αυτό δεν λαμβάνεται υπόψη από το δείκτη και άρα δεν επιδρά θετικά στη βαθμολογία).

Ο κίνδυνος αναφορικά με την «προσβασιμότητα του περιεχομένου των μέσων ενημέρωσης στα άτομα με αναπηρία» κρίνεται επίσης υψηλός (70%). Στην πραγματικότητα, δεν ακολουθείται κάποια συγκεκριμένη πολιτική για την ενίσχυση της προσβασιμότητας, ενώ τα μέτρα που έχουν υιοθετηθεί είναι ελλιπή και αποσπασματικά. Αφορούν, για παράδειγμα, την υποχρέωση των τηλεοπτικών σταθμών να μεταδίδουν καθημερινά δελτία ειδήσεων στη νοηματική γλώσσα με ταυτόχρονη αναγραφή υποτίτλων, καθώς και να προβάλλουν κάποια προγράμματα στη νοηματική γλώσσα για άτομα που έχουν ακουστικά προβλήματα. Αφενός, το ποσοστό του προγράμματος που μεταδίδεται σε νοηματική γλώσσα με ταυτόχρονη αναγραφή υποτίτλων είναι εξαιρετικό χαμηλό. Αφετέρου, η υποχρέωση αυτή συχνά δεν γίνεται σεβαστή από τους σταθμούς στην πράξη. Τέλος, δεν υφίσταται πρόβλεψη για την προβολή προγράμματος με ακουστική περιγραφή για τα άτομα με προβλήματα όρασης.

Ο κίνδυνος για τη «συμμετοχή και πρόσβαση των γυναικών στα μέσα ενημέρωσης» εμφανίζεται εξίσου υψηλός (75%). Από τη μία, η ΕΡΤ δεσμεύεται ως προς το σεβασμό της αρχής της ισότητας των φύλων και της απαγόρευσης των διακρίσεων στην εργασία και το ραδιοτηλεοπτικό περιεχόμενο που παρέχει. Η αρχή της ισότητας των φύλων έχει επίσης κερδίσει έδαφος τα τελευταία χρόνια στην ατζέντα της ΕΡΤ. Δεν έχουν υιοθετηθεί, ωστόσο, συγκεκριμένες δράσεις και πολιτικές με στόχο την ενεργή προώθηση της ισότητας των φύλων, ούτε διαδικασίες παρακολούθησης της εφαρμογής της αρχής της ισότητας των φύλων στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της ΕΡΤ. Αξίζει να αναφερθεί ότι η συμμετοχή γυναικών στο διοικητικό συμβούλιο της ΕΡΤ κατά την περίοδο διεξαγωγής της μελέτης υπήρξε μηδαμινή. Την ίδια περίοδο, το ποσοστό συμμετοχής γυναικών στα διοικητικά συμβούλια των ιδιωτικών τηλεοπτικών μέσων με τα μεγαλύτερα μερίδια τηλεθέασης ήταν εξαιρετικά χαμηλό. Ας προστεθεί ότι δεν υπάρχουν στοιχεία αναφορικά με την παρουσία των γυναικών στην ειδησεογραφία ή την αναλογία των γυναικών δημοσιογράφων.

Ο δείκτης για την «αγωγή και εκπαίδευση στα μέσα ενημέρωσης» είναι ο μόνος εντός του θεματικού άξονα της κοινωνικής ένταξης που δεν εμφανίζει υψηλό αλλά μέτριο επίπεδο κινδύνου (50%). Παρόλο που δεν υφίσταται εθνική πολιτική για την παιδεία στα μέσα, αρκετοί δημόσιοι φορείς υλοποιούν δράσεις, οι οποίες στοχεύουν στην εκπαίδευση και αγωγή των πολιτών στα μέσα ενημέρωσης. Η εκπαίδευση στα μέσα ενημέρωσης δεν αποτελεί μεν ξεχωριστό σχολικό μάθημα, αλλά ζητήματα που εντάσσονται στην παιδεία στα μέσα έχουν ενταχθεί στο σχολικό πρόγραμμα στο πλαίσιο μαθημάτων της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η κατάρτιση των εκπαιδευτικών στον τομέα της αγωγής και εκπαίδευσης στα μέσα ενημέρωσης είναι ελλιπής και εστιάζει κυρίως σε τεχνικά θέματα ψηφιακών δεξιοτήτων. Αρκετές δράσεις για την παιδεία και αγωγή στα μέσα υλοποιούνται εκτός του σχολικού περιβάλλοντος αλλά ο χαρακτήρας τους είναι αποσπασματικός.

3. Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής

Στόχος της μελέτης υπήρξε ο εντοπισμός και η αξιολόγηση των κινδύνων που απειλούν την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης στην Ελλάδα. Είναι αξιοσημείωτο ότι καμία από τις θεματικές περιοχές που εξετάστηκαν δεν εμφανίζει χαμηλό επίπεδο κινδύνου. Στα ζητήματα που εντάσσονται στον θεματικό άξονα της «**κοινωνικής ένταξης**» ο κίνδυνος είναι μάλιστα υψηλός. Στους υπόλοιπους τρεις θεματικούς άξονες, ο κίνδυνος είναι μέτριος. Υπάρχει επομένως σημαντικό περιθώριο βελτίωσης, ενώ η ανάληψη δράσης σε ορισμένους τομείς κρίνεται επιθυμητή, αν όχι αναγκαία.

Αναφορικά με τα ζητήματα που εντάσσονται στον θεματικό άξονα της «**βασικής προστασίας**» κρίνεται σκόπιμη η ανάληψη πρωτοβουλιών με στόχο την προαγωγή των αρχών και αξιών του δημοσιογραφικού επαγγέλματος. Αυτό μπορεί ενδεχομένως να επιτευχθεί μέσω της υιοθέτησης πρακτικών αυτορρύθμισης από τα ίδια τα μέσα ενημέρωσης αλλά και με την ενίσχυση του ρόλου και της αποτελεσματικότητας των δημοσιογραφικών ενώσεων. Κρίνεται επίσης χρήσιμο να γίνουν προσπάθειες για τη βελτίωση των συνθηκών άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, καθώς και να ληφθούν μέτρα για τη θωράκιση της ανεξαρτησίας του ΕΣΡ από τυχόν πολιτικές παρεμβάσεις. Προτείνεται, επίσης, ενίσχυση της νομικής προστασίας των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος και βελτίωση της εφαρμογής της νομολογίας του ΕΔΑΔ σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης μέσω, για παράδειγμα, μέτρων που αποσκοπούν στην εξοικείωση των δικαστικών αρχών με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου.

Όσον αφορά στον «**πλουραλισμό της αγοράς**» υπάρχει ανάγκη να ενισχυθεί η διαφάνεια ως προς το καθεστώς ιδιοκτησίας των μέσων ενημέρωσης και η εποπτεία των αρμόδιων ρυθμιστικών αρχών επ' αυτού. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω μέτρων που διασφαλίζουν την πρόσβαση των αρμόδιων αρχών σε επικαιροποιημένα στοιχεία σχετικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς των μέσων και την κατάσταση της αγοράς. Προτείνεται επίσης η δημιουργία διαδικασιών αυτορρύθμισης από τα ίδια τα μέσα με στόχο την προστασία της ανεξαρτησίας των δημοσιογράφων και των αρχισυντακτών. Τέλος, κρίνεται σκόπιμη η ανάληψη πρωτοβουλιών υποστήριξης τόσο των παραδοσιακών όσο και των νέων μέσων, με στόχο την υιοθέτηση νέων, εναλλακτικών επιχειρηματικών μοντέλων και πηγών εισοδήματος.

Ως προς την «**πολιτική ανεξαρτησία**», υπάρχει σαφής ανάγκη μηχανισμών που θα προστατεύουν και θα ενθαρρύνουν τη συντακτική ανεξαρτησία. Σημαντική θα πρέπει να θεωρηθεί η δημιουργία κινήτρων για την υιοθέτηση πρακτικών αυτορρύθμισης από τα ίδια τα μέσα με στόχο την προάσπιση της συντακτικής τους ανεξαρτησίας (για παράδειγμα μέσω εσωτερικών κωδικών δεοντολογίας και της σύστασης διαμεσολαβητών και επιτροπών ελέγχου). Έμφαση θα πρέπει να δοθεί, επίσης, στη θωράκιση της ανεξαρτησίας της ΕΡΤ, ώστε να διασφαλισθεί η εκπλήρωση της δημόσιας αποστολής της χωρίς τον κίνδυνο πολιτικών πιέσεων και παρεμβάσεων. Προτείνεται, συγκεκριμένα, η τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου με τη θέσπιση διατάξεων που θα κατοχυρώνουν ανοιχτές, διαφανείς και αξιοκρατικές διαδικασίες για την επιλογή των μελών του διοικητικού συμβουλίου της ΕΡΤ.

Απαραίτητη κρίνεται και η ανάληψη δράσης για την αντιμετώπιση των κινδύνων που εντοπίζονται στο θεματικό άξονα της «**κοινωνικής ένταξης**». Πρώτον, είναι αναγκαία η έναρξη διαλόγου μεταξύ των αρμόδιων φορέων για το θέμα της προσβασιμότητας των μέσων σε μειονοτικές ομάδες. Δεύτερον, κρίνεται θεμιτή η νομοθετική αναγνώριση των κοινοτικών-συμμετοχικών μέσων ενημέρωσης με βάση τον μη κερδοσκοπικό τους προσανατολισμό, την ανεξαρτησία τους και το συμμετοχικό τους χαρακτήρα. Τρίτον, θα πρέπει να βελτιωθεί η νομοθεσία αναφορικά με την προσβασιμότητα του περιεχομένου των μέσων στα άτομα με αναπηρία με βάση τις τεχνολογικές εξελίξεις. Προτείνεται, επίσης, η λήψη μέτρων με στόχο την επίτευξη της ισότητας των φύλων στα μέσα ενημέρωσης.

Αναφορές

Council of Europe, Platform to promote the protection of journalism and safety of journalists (2017). Attack on office of Kathimerini at Thessaloniki. Διαθέσιμο στο σύνδεσμο: https://www.coe.int/en/web/media-freedom/detail-alert?p_p_id=sojdashboard_WAR_coesojportlet&p_p_lifecycle=0&p_p_col_id=column-3&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=8&sojdashboard_WAR_coesojportlet_alertPK=31874623&sojdashboard_WAR_coesojportlet_displayLink=SojPortlet.getDashboardPortletId%28%29.

Mapping Media Freedom (2017). Greece: Journalists under Golden Dawn's pressure. Διαθέσιμο στο σύνδεσμο: <https://mappingmediafreedom.org/plus/index.php/2017/12/15/greece-journalists-under-golden-dawns-pressure/>

Συνήγορος του Πολίτη (2017). Ετήσια Έκθεση 2016. Διαθέσιμο στο σύνδεσμο: <https://www.synigoros.gr/resources/ee2016-00-stp.pdf>.

Παράρτημα 1. Η ομάδα εμπειρογνομένων

Όνομα	Επώνυμο	Θέση	Φορέας
Γιάννης	Κοτσιφός	Διευθυντής	Ένωση Συντακτών Ημερήσιων Εφημερίδων Μακεδονίας-Θράκης
Αλεξάνδρα	Μπριασούλη	Μέλος	Συμβούλιο Κοινωνικού Ελέγχου της ΕΡΤ
Αλέξανδρος	Οικονόμου	Δικηγόρος/Ειδικός επιστήμονας	Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης
Αθανάσιος	Τσεβάς	Επίκουρος Καθηγητής	Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Κωστής	Φιλιππόπουλος	Νομικός Σύμβουλος	Ένωση Ιδιωτικών Τηλεοπτικών Σταθμών Εθνικής Εμβέλειας (ΕΙΤΗΣΕΕ)